

3. Bezljudna I Povsjakdenni realii' dytjachyh budynkiv Kyi'vshhyny u povojennyj period // Ukrai'ns'kyj istorychnyj zhurnal. – 2007. – №1. – S.149–168.

4. Shvydkyj V. P. brodjazhnyctvo j zhebractvo jak element social'nogo zhyttja v Ukrai'ni u pershij polovyni 50–h rr. // Ukrai'ns'kyj istorychnyj zhurnal. – 2007. – №1. – S.149–168.

5. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrai'ny. – F.1. – Op.73. – Spr.132.

6. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlyady. – F.1. – Op.7. – Spr.1549.

7. Tam samo. – Spr.2774.

8. Tam samo. – Spr.1548.

9. Tam samo. – Spr.2773.

Sylka O. S., applicant, Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky (Ukraine, Vinnytsia), olga.silka88@gmail.com

Every day life of the inhabitants of orphanages of central Ukraine and evacuees in 1942–1945 years

The article deals with the everyday life of pupils of Orphanages of Central Ukraine in 1943–1945. The material base, sanitary condition and the incidence of children with respiratory, fungal diseases and tuberculosis are considered. The statistics of orphanages of Central Ukraine are given. The lives of Ukrainian children who were outside the country, exactly in Bucharest, and the children of Polish citizens and evacuated in the country of the rear. On the basis of the study, it was concluded that the difficult period of the liberation of Ukraine also affected on the functioning of orphanages. It was not enough finances, food, firewood, clothes, shoes, utensils, furniture. Children suffered from poor nutrition, lack of firewood, lack of necessary clothing and shoes, utensils, furniture.

Keywords: children's home, neglect, homelessness, war orphan, everyday life.

* * *

УДК 930.1(477)«1944/1953»

Довбня О. А.,

кандидат історичних наук, доцент, докторант,
Інститут історії України Національної академії наук
України (Україна, Київ), olga.dov.2003@ukr.net

СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ РЕПРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО СЕЛЯНСТВА УРСР У ПОВОЄННЕ ДЕСЯТИРІЧЧЯ

Розглянуто стан висвітлення у сучасній історіографії репресивної політики радянської держави щодо селянства УРСР у зазначений період. З'ясовано, що історики зосередилися на аналізі причин, форм, методів, масштабів, наслідків репресивної політики радянської держави щодо колгоспників у повоєнний період, висвітленні їх реакції, а також дослідили етапи, засоби, методи, характер, особливості аграрної політики компартійно–радянської влади в Західній Україні у повоєнне десятиріччя та регіональний аспект репресій проти селян УРСР.

У статті, спираючись на науковий доробок вітчизняних істориків, присвячений зазначеній проблемі, показано, що, незважаючи на голод 1946–1947 рр., радянська держава за допомогою репресій проти колгоспного селянства вирішувала економічні проблеми, а колгоспники пережили чергове економічне розорення. Щодо селянства Західної України, то за допомогою репресій держава одночасно боролася з національно–визвольним рухом та вирішувала економічні проблеми.

Ключові слова: колгоспники, хлібозаготівлі, трудові, паразитичні та антигромадські елементи, громадські вироки, виселення, колективізація, куркулі, депортація.

Проблема взаємовідносин компартійно–радянської влади та українського селянства перебуває у центрі уваги вітчизняних науковців. Окреме місце серед досліджень займають праці, в яких висвітлюється репресивна складова.

Метою запропонованої статті є аналіз наукового доробку вітчизняних істориків, присвяченого різним

аспектам репресивної політики радянської держави щодо селянства УРСР у повоєнне десятиріччя.

Публікація є продовженням опрацювання автором проблематики, пов'язаної із репресивною політикою радянської держави щодо різних категорій населення України у контексті розвитку сучасної вітчизняної історичної науки та виконана в рамках комплексної науково–дослідної теми: «Соціум УСРР – УРСР в умовах державного терору радянської доби 1917–1950–х рр. (державний реєстраційний номер – 0114U 007377)», що включена до тематичного плану Інституту історії України Національної академії наук України.

Щодо стану розробки зазначеної проблеми, то працю, в яких здійснено її ґрунтовний історіографічний аналіз, немає. У зв'язку з цим запропонована стаття має наукову новизну.

Стосовно висвітлення проблеми вітчизняними істориками, то І. Винниченко, досліджуючи розміри примусового виселення з України різних категорій населення та національних меншин упродовж 1920–1980–х рр., проаналізував каральні заходи радянської держави щодо українського селянства у повоєнні роки [6]. Окрім цього, навів статистичні дані щодо кількості виселених колгоспників за невиконання мінімуму трудових згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 р. та депортованих «куркулів» із родинами з Ізмаїльської області та Західної України відповідно до постанов Ради міністрів СРСР від 6 жовтня 1948 р. та 23 січня 1951 р. [6, с. 72–75, 82–84].

Історики В. Баран та В. Даниленко у тринадцятому томі 15–томного видання «Україна крізь віки» (Київ, 1999), аналізуючи розвиток сільського господарства у повоєнний період, стисло висвітлили репресивні заходи проти колгоспників та голів колгоспів під час хлібозаготівельних кампаній 1946–1947 рр., методи здійснення колективізації в Західній Україні та стимулювання праці колгоспного селянства [2, с. 35–40].

У свою чергу І. Романюк проаналізував таку форму репресивної політики радянської держави щодо українського селянства на початку 1950–х рр., як виселення у віддаленні райони СРСР, у південні та східні області УРСР [35]. При цьому історик звернув увагу на те, що таким чином влада вирішувала соціально–економічні проблеми, зокрема, послаблювала соціальну напругу. Щодо дій місцевої влади, то частими були випадки свавілля та беззаконня, про що свідчать 3 711 скарг на неправильне застосування Указу, які надішли до прокуратури УРСР на середину 1950–х рр. Але, як зазначає І. Романюк, держава не поспішала виправляти помилки. Так, за матеріалами перевірок було опротестовано та відмінено лише 341 громадський вирок.

С. Кульчицький, висвітлюючи історію комунізму в Україні, розглянув становище в сільському господарстві у повоєнні роки [15, с. 117–123]. Зокрема, проаналізував причини появи Указу «Про виселення з Української РСР осіб, які ухиляються від трудової діяльності у сільському господарстві і ведуть антигромадський паразитичний спосіб життя» та навів статистичні дані щодо кількості винесених громадських вироків і попереджень колгоспникам згідно з ним. При цьому, як і І. Романюк, акцентував увагу на тому, що нерідко серед тих, хто підлягав виселенню, були люди похилого віку, інваліди, учасники війни, а представники влади

використовували процедуру «громадського вироку» для зведення рахунків на побутовому ґрунті. Але, як зазначає дослідник, репресивні заходи не сприяли підвищенню продуктивності праці, тому після 1950 р. кампанія винесення «громадських вироків» та «попереджень» припинилася.

Аналіз форм, масштабів та наслідків повоєнних репресій проти селянства України здійснено у першому підрозділові третього розділу кандидатської дисертації та у статті С. Василенка [3; 4]. Зокрема, дослідник, спираючись на опубліковані та архівні джерела, звернув увагу на те, що повоєнні репресії були спрямовані проти усіх прошарків населення України, але найбільше від них постраждало саме селянство. Водночас С. Василенко зазначає, що вістрія репресій було спрямовано на селянство Західної України, де упродовж 1947–1952 рр. насильницькими методами проводилася колективізація та друга хвиля розкуркулення, а їх основною формою стали виселення «куркулів». Окрім цього, як зазначає дослідник, селян України переслідували за розкрадання соціалістичної власності, псування реманенту, порушення паспортної системи, невиконання хлібозаготівлі та мінімуму трудовнів, а формами репресій були показові суди, виселення, притягнення до кримінальної відповідальності та відправка до таборів. При цьому особливо тяжкі наслідки, на думку історика, мали репресії, пов'язані з примусовим проведенням хлібозаготівель. Так, до колгоспів та одноосібних господарств за невиконання хлібозаготівель застосовувались санкції у формі натуральних штрафів, що й стало однією з основних причин виникнення та поширення повоєнного голоду. При цьому дослідник робить висновок, що, незважаючи на те, що повоєнні репресії проти селян України були менші за обсягом, ніж у 1930–ті рр., вони скалічили долі сотень і спричинили смерть тисяч людей. У дослідженні також наведені статистичні дані щодо кількості заарештованих та виселених селян, згідно з якими найбільша кількість заарештованих припадає на 1947 р.

Окремі аспекти репресивної політики радянської держави проти колгоспного селянства розглянуті у кандидатській дисертації В. Калініченка та статті О. Веселової [10; 5]. Зокрема, В. Калініченко у четвертому розділові дисертації, аналізуючи наслідки голоду 1946–1947 рр., звертає увагу на зменшення кількості вироблених колгоспниками трудовнів [10]. При цьому пояснює це тим, що селяни змушені були задля виживання більше працювати на присадибній ділянці. Це не на жарт стурбувало партійно-радянську верхівку республіки, праця в особистому підсобному господарстві та ухилення від роботи в колгоспі на березневному (1948 р.) пленумі ЦК КП(б)У були розцінені як пережитки капіталізму. У результаті розпочалося переслідування колгоспників і робітників радгоспів. Метою репресій, на думку дослідника, було залякування селянства. Але, робить висновок В. Калініченко, застосовані наприкінці 1940-х рр. репресивні заходи по зміцненню колгоспно-радгоспного ладу тільки пришвидшили кризу в сільському господарстві.

У свою чергу О. Веселова висвітлила репресивну політику під час проведення хлібозаготівельної кампанії 1946–1947 рр., акцентувавши увагу, що використовуючи

каральні заходи влада прирікала українське селянство на голод [5].

У центрі уваги вітчизняних істориків перебуває також репресивна складова аграрної політики компартійно-радянської влади в Західній Україні у повоєнне десятиріччя. Так, О. Гаврилюк зробив акцент на тому, що репресії проти західноукраїнських селян були засобом вирішення економічних проблем [7]. П. Когут у своїх дослідженнях звернув увагу на те, що в процесі колективізації були проігноровані об'єктивні економічні закони, почали широко використовуватися такі репресивні заходи, як депортації, так зване добровільне переміщення з метою освоєння Далекого Сходу, Криму, середньоазійських республік, судові переслідування за невиконання сільськогосподарських поставок, а також виселення за невиконання мінімуму трудовнів [11; 12]. Але, робить висновок історик, результатом стали масові зловживання владою та стагнація сільського господарства. У свою чергу М. Леськів, досліджуючи впровадження на західноукраїнських землях радянської соціально-економічної системи, звернула увагу, що колективізація розпочалася у 1947 р. та під час її проведення представники влади вдавалися до примусу, погроз, залякування, шантажу, провокацій та вивезення на спецпоселення [16]. За допомогою репресій та ціною численних жертв, робить висновок дослідниця, тоталітарний режим нав'язав західноукраїнському селянству радянську модель колективного господарювання, яка була неефективною.

О. Малярчук, на відміну від попередньої дослідниці, виділив два етапи колективізації західноукраїнського села (1944–1947 рр.; 1948–1950 рр.), проаналізував механізм її здійснення, відзначивши, що влада широко застосовувала залякування, фізичні розправи, депортації, а на другому етапі, під час суцільної колективізації, залучалися правоохоронні органи та війська, які оточували населений пункт і без дозволу влади нікого із села не випускали [17, с. 31–68]. Наслідком насильницької колективізації стало розорення сільського господарства.

Р. Шляхтич наголошує на тому, що терор з боку радянської влади проти західноукраїнського селянства був викликаний наступними чинниками: підтримка підпілля ОУН та збройних формувань УПА, відчайдушний опір колективізації, небажання сприймати компартійно-радянську владу як законну, а не окупаційну [43]. При цьому, наголошує дослідник, терор здійснювався як в межах оперативно-слідчої роботи, так і під час військово-чекістських операцій, а загалом усе відбувалося у межах розпоряджень ЦК КП(б)У.

Щодо наукового доробку М. Сеньківа, то історик зосередився на аналізі соціально-політичних передумов суцільної колективізації західноукраїнського села, дослідженні її форм, методів, особливостей та наслідків [34; 37–39]. При цьому він акцентує увагу на тому, що політика компартійно-радянської влади стосовно селянства Західної України впливала із комуністичної доктрини, в якій, як відомо, не було місця для селянина-господаря, тому його доля була визначена з моменту встановлення радянської влади і проведення суцільної колективізації залишалося справою часу. Також історик зазначає, що утвердження радянської репресивної системи було однією з найважливіших соціально-політичних

передумов суцільної колективізації, яка у свою чергу була інструментом утвердження радянського режиму. Все це суттєво впливало на темпи та методи колективізації, а її прискоренню підпорядковувалася акція переселення, проведена радянським та польським керівництвом у 1944–1947 рр. У результаті, на думку М. Сеньківа, із споконвічних етнічних земель було виселено найбільш національно свідому гілку українського народу, що значно підірвало визвольний рух, який носив антиколгоспну спрямованість. Стосовно форм та методів проведення колективізації, то, як зазначає історик, вона здійснювалася примусово за допомогою репресивних органів. При цьому широко використовувалися наступні методи: податковий прес, погрози, залякування, шантаж, провокації, ліквідація хуторів, депортація, вбивства; а особливо підступні провокації щодо непокірних селян здійснювали спецгрупи МДБ, які видавали себе за військові підрозділи УПА.

Особливостями колективізації західноукраїнського села, на думку М. Сеньківа, було те, що компартійно–радянській владі майже не вдалося розколоти селянство за класовою ознакою, створивши «актив», завдяки якому здійснювалася колективізація в інших регіонах України. Причиною цього, як вважає дослідник, було те, що на західноукраїнських землях бракувало заможного селянства, щоб після ліквідації поміщиків проводити політику «розділяй і владарюй». Щодо наслідків колективізації на Західній Україні, то як і попередні дослідники, він акцентує увагу на стагнації сільського господарства.

Вітчизняними істориками також досліджений регіональний аспект репресивної політики радянської держави щодо селянства Волині, Житомирщини, Запоріжжя, Київщини, Луганщини, Півдня України, Північної Буковини, Поділля, Полтавщини, Сумщини, Рівненщини, Тернопільщини та Чернігівщини у повоєнний час [22; 40; 8; 23; 1; 36; 24; 25; 41; 42; 32; 13; 14; 18; 19; 21; 31; 26; 29; 9, с. 98–104; 27; 28; 30; 33]. Специфічністю цього напрямку досліджень є те, що на загальному тлі репресій історики намагаються з'ясувати певні закономірності й виявити притаманні конкретним регіонам характерні риси. У зв'язку з тим, що цей напрямок історіографії проблеми є значним за обсягом, зупинимося на аналізі лише окремих праць.

Так, М. Шитюк у шостій частині монографії та у статті висвітлює каральні заходи радянської держави щодо голів колгоспів та колгоспників Півдня України під час голоду 1946–1947 рр., а також навів статистичні дані щодо кількості виселених колгоспників за невиконання мінімуму трудоднів на Півдні України згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 р. [41, с. 346–381; 42]. При цьому дослідник звернув увагу на те, що особливо жорстоко компартійно–радянська влада розправлялася з так званими крадіями колгоспного зерна, які часто від голодного відчаю змушені були на це йти, а під дію зазначеного Указу нерідко потрапляли особи похилого віку, інваліди, слабкі здоров'ям, не члени колгоспів (робітники та службовці), які мешкали в сільській місцевості. Окрім цього, керівники колгоспів використовували його для зведення особистих рахунків з окремими колгоспниками, тому, робить висновок дослідник, не випадково за період із 1948 р. до 1951 р. було скасовано в Україні 204 вироки.

В. Кононенко, П. Кравченко, Л. Місінкевич, В. Васильєв та Р. Подкур дослідили діяльність партійних організацій, органів державної влади та трудових колективів колгоспів у запровадженні репресивних заходів щодо колгоспників через невиконання мінімуму трудоднів, а також практику застосування громадських вироків на Поділлі, акцентувавши увагу, що під загрозою виселення колгоспники на короткий термін підвищили продуктивність праці, а держава за допомогою репресій відновила контроль над селянством, яке у свою чергу пережило друге розкуркулення [13; 14; 18; 19; 21; 31].

Окреме дослідження Р. Подкура присвячене висвітленню реакції українського селянства стосовно практики покарання через невиконання мінімуму трудоднів [20]. При цьому історик робить висновок, що формально підтримуючи у присутності партійних та державних чиновників заходи щодо адміністративного виселення односельців, селяни різко негативно сприйняли новий почин влади. При цьому основними типами негативної реакції стали відмова від голосування, перекаліфікація вироку на зборах – від виселення до підписки зобов'язання про виконання мінімуму трудоднів, прилюдна та кулуарна критика дії влади та партійно–державних чиновників.

Отже, спираючись на науковий доробок вітчизняних істориків, присвячений проблемі, можна зробити висновок, що, незважаючи на голод 1946–1947 рр., радянська держава за допомогою репресій проти колгоспного селянства вирішувала економічні проблеми, а колгоспники пережили чергове економічне розорення. Щодо селянства Західної України, то за допомогою репресій держава одночасно боролася з національно–визвольним рухом та вирішувала економічні проблеми. Стосовно історіографічного аналізу стану розробки окресленої проблеми, то вітчизняними істориками проаналізовані причини, з'ясовані форми, методи, масштаби, наслідки репресивної політики радянської держави щодо колгоспників у повоєнний період, досліджені соціально–економічні та політичні передумови, етапи, засоби, методи, характер й особливості аграрної політики компартійно–радянської влади в Західній Україні у повоєнне десятиріччя та регіональний аспект репресій проти селянства УРСР. Водночас поза увагою істориків залишився регіональний аспект репресій проти колгоспного селянства Донбасу та Харківщини у повоєнний період, що й необхідно врахувати дослідникам проблеми у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Бажан О. Г. Репресивна політика радянських органів держбезпеки на Київщині у 1940–х – на початку 1950–х років / О. Г. Бажан // Наукові записки НаУКМА. Історичні науки. – 2009. – Т.91. – С.35–42.
2. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи (1946–1980–і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Вид. дім «Альтернативи», 1999. – 304 с.
3. Василенко С. М. Повоєнні репресії проти населення України (1944–1953 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / С. М. Василенко. – Запоріжжя, 2011. – 20 с.
4. Василенко С. М. Повоєнні репресії проти селян України (1944–1953) / С. М. Василенко // Історичний архів. Наукові студії. – 2015. – Вип.15. – С.22–28.
5. Веселова О. Українське село під час голоду 1946–1947 рр. / О. Веселова // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2006. – Вип.15. – С.392–402.

6. Винниченко І. І. Україна 1920–1980-х: депортації, заслання, вислання / І. І. Винниченко. – К.: Рада, 1994. – 126 с.
7. Гаврилук О. Н. Репресії тоталітарного режиму як засіб вирішення економічних проблем західноукраїнського села (кінець 40-х – початок 50-х рр.) / О. Н. Гаврилук // Тоталітарна держава і політичні репресії в Україні у 20–80-ті роки: Матер. міжнар. наук. конф. (15–16 вересня 1994 р.). – К.: [б. в.], 1998. – С.111–119.
8. Єфимчук Н. Л. Особливості функціонування колгоспної системи на Житомирщині в 1948–1953 роках / Н. Л. Єфимчук // Наукові записки Вінницького держ. пед. університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. – 2014. – Вип.22. – С.97–102.
9. Жив'юк А. За московським часом: контрверсії радянзації Рівненщини (кінець 1930-х – кінець 1950-х) / А. Жив'юк. – Рівне: БАТ «Рівненська друкарня», 2011. – 186 с.
10. Калініченко В. В. Повоєнний голод в Україні (друга половина 40-х років ХХ ст.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Калініченко В'ячеслав Володимирович. – Харків, 2001. – 255 с.
11. Когут П. В. Колективізація в західноукраїнському селі / П. В. Когут. – Львів, 2000. – 80 с.
12. Когут П. В. Запровадження колгоспної системи в західних областях України (1944 – 1953 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Когут Петро Володимирович. – Львів, 2000. – 243 с.
13. Кононенко В. Репресивна політика радянської влади проти селян Поділля в кінці 40-х рр. ХХ ст. / В. Кононенко // Наукові записки Вінницького держ. пед. університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія. – 2003. – Вип.5. – С.134–137.
14. Кравченко П. М. Указ 1948 року як засіб репресивної політики радянського режиму / П. М. Кравченко // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження: матеріали XXVI Вінницької наук. істор. краєзнав. конф. (Вінниця, 10–11 жовтня 2014 р.). – Вінниця, 2014. – С.266–272.
15. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі / С. Кульчицький. – Кн.3. – К.: Темпора, 2013. – 388 с.
16. Леськів М. М. Радянський режим у західних областях України (1944–1953 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Леськів Мар'яна Миронівна. – Львів, 2008. – 196 с.
17. Малирчук О. Тоталітаризм проти західноукраїнського села: монографія / О. Малирчук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 228 с.
18. Місінкевич Л. Л. Громадські вироки як репресивні новачки радянської влади проти колгоспного селянства в 1948 році / Л. Л. Місінкевич // Університетські наукові записки. – 2012. – №1. – С.57–64.
19. Місінкевич Л. Л. Репресії проти селянства Хмельниччини як метод підвищення продуктивності праці в колгоспному виробництві 1948 р. / Л. Л. Місінкевич // Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Іст. науки. – 2013 – Вип.6. – С.426–434.
20. Подкуп Р. Реакція сільського населення на вимогу виконання обов'язкового мінімуму колгоспного трудодня у повоєнній УРСР / Р. Подкуп // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – 2011. – №16. – С.61–70.
21. Реабілітовані історією. Хмельницька область. – Кн.1. – Вінниця: ДП «ДКФ», 2006. – С.64–67.
22. Реабілітовані історією. Волинська область. – Кн.1. – Луцьк: БАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – С.86–89.
23. Реабілітовані історією. Запорізька область. – Кн.1. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2004. – С.7–44.
24. Реабілітовані історією. Миколаївська область. – Кн.2. – К.: Миколаїв: Світосгляд, 2006. – С.7–78.
25. Реабілітовані історією. Одеська область. – Кн.1. – Одеса: АТ «ПЛИСКЕ», 2010. – С.123–142.
26. Реабілітовані історією. Полтавська область. – Кн.1. – Київ – Полтава: АСМІ, 2009. – С.315–338.
27. Реабілітовані історією. Рівненська область. – Кн.1. – Рівне: БАТ «Рівненська друкарня», 2006. – С.55–67.
28. Реабілітовані історією. Рівненська область. – Кн.2. – Рівне: БАТ «Рівненська друкарня», 2009. – С.22–24.
29. Реабілітовані історією. Сумська область. – Кн.1. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія-1» ТОВ, 2005. – С.9–44.
30. Реабілітовані історією. Тернопільська область. – Тернопіль: БАТ «ТВПК «Збруч», 2008. – С.13–114.
31. Реабілітовані історією. Хмельницька область. – Кн.4. – Хмельницький: [б. в.], 2012. – С.10–26.
32. Реабілітовані історією. Чернівецька область. – Кн.2. – Чернівці: Чернівецька обласна друкарня, 2010. – С.21–27.
33. Реабілітовані історією. Чернігівська область. – Кн.4. – Чернівці: Видавець Лозовий В. М., 2012. – С.9–22.
34. Рожик Н. С. Західноукраїнське село: колективізація селянських господарств (1944–1952 рр.) / Н. С. Рожик, М. В. Сеньків // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія. – 2015. – Т.23, Вип.23. – С.117–125.
35. Романюк І. Репресивна політика держави стосовно селянства на початку 1950-х років / І. Романюк // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2002. – Вип.7. – С.450–453.
36. Семистяга В. Розвиток сільського господарства на Луганщині в перше повоєнне п'ятиліття (історичний аспект) / В. Семистяга // Бахмутський шлях. – 2008. – №1–2. – С.131–144.
37. Сеньків М. В. Колективізація західноукраїнського села 40 – початку 50-х рр. ХХ ст.: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Сеньків Михайло Васильович. – Донецьк, 2008. – 462 с.
38. Сеньків М. В. Дії більшовицького режиму зі створення соціально-політичних передумов суцільної колективізації західноукраїнського села (1944–1947 рр.) / М. Сеньків // Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Істор. науки. – 2011. – Вип.17. – С.178–185.
39. Сеньків М. В. Радянські форми та методи колективізації західноукраїнського села (1944–1952 рр.) / М. В. Сеньків // Наукові праці істор. факультету Запорізького нац. ун-ту. – 2013. – Вип.35. – С.167–173.
40. Сушик І. В. Колективізація Волині: насилья й спротив повоєнних років / І. В. Сушик // Український селянин. – 2010. – Вип.12. – С.315–318.
41. Шитюк М. М. Масові репресії проти населення півдня України в 20–50-ті роки ХХ століття / М. М. Шитюк. – К.: Тетра, 2000. – 534 с.
42. Шитюк М. М. Останній сталінський удар: післявоєнні репресії на півдні України / М. Шитюк // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2002. – Вип.6. – С.468–489.
43. Шляхтич Р. П. Терор проти західноукраїнського селянства в контексті колективізації в післявоєнне десятиліття / Р. П. Шляхтич // Український селянин. – 2008. – Вип.11. – С.349–351.

References

1. Bazhan O. G. Represyivna polityka radjans'kyh organiv derzhbezpeky na Kyi'vshyni u 1940-h – na pochatku 1950-h rokov / O. G. Bazhan // Naukovi zapysky NaUKMA. Istorychni nauky. – 2009. – T.91. – S.35–42.
2. Baran V. K. Ukrai'na v umovah systemnoi' kryzy (1946–1980-i rr.) / V. K. Baran, V. M. Danylenko. – K.: Vyd. dim «Al'ternatyvy», 1999. – 304 s.
3. Vasylenko S. M. Povojenni represii' proty naselennja Ukrai'ny (1944–1953 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spec. 07.00.01 «Istorija Ukrai'ny» / S. M. Vasylenko. – Zaporizhzhja, 2011. – 20 s.
4. Vasylenko S. M. Povojenni represii' proty seljan Ukrai'ny (1944–1953) / S. M. Vasylenko // Istorychnyj arhiv. Naukovi studii'. – 2015. – Vyp.15. – S.22–28.
5. Veselova O. Ukrai'ns'ke selo pid chas golodu 1946–1947 rr. / O. Veselova // Problemy istorii' Ukrai'ny: fakty, sudzhennja, poshuky. – 2006. – Vyp.15. – S.392–402.
6. Vynnychenko I. I. Ukrai'na 1920–1980-h: deportacii', zaslannja, vyslannja / I. I. Vynnychenko. – K.: Rada, 1994. – 126 s.
7. Gavryljuk O. N. Represii' totalitarnogo rezhymu jak zasib vyryshennja ekonomichnyh problem zahidnoukrai'ns'kogo sela (kinec' 40-h – pochatok 50-h rr.) / O. N. Gavryljuk // Totalitarna derzhava i politychni represii' v Ukrai'ni u 20–80-ti roky: Mater. univertsytetu im. M. Kocjubyn's'kogo. Serija: Istorija. – 2014. – Vyp.22. – S.97–102.
8. Jefymchuk N. L. Osoblyvosti funkcionuvannja kolgospnoi' systemy na Zhytomyr'shyni v 1948–1953 rokah / N. L. Jefymchuk // Naukovi zapysky Vinnyč'kogo derzh. ped. universytetu im. M. Kocjubyn's'kogo. Serija: Istorija. – 2014. – Vyp.22. – S.97–102.
9. Zhyv'juk A. Za moskov's'kym chasom: kontroversii' radjanizacii' Rivnens'hyny (kinec' 1930-h – kinec' 1950-h) / A. Zhyv'juk. – Rivne: VAT «Rivnens'ka drukarnja», 2011. – 186 s.

10. Kalinichenko V. V. Povoennyj golod v Ukraїni (druga polovyna 40–h rokiv XX st.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Kalinichenko V. V. jacheslav Volodymyrovych. – Harkiv, 2001. – 255 s.
11. Kogut P. V. Kolktyvizacija v zahidnoukraїns'komu seli / P. V. Kogut. – L'viv, 2000. – 80 s.
12. Kogut P. V. Zaprovadzhennja kolgospnoi' systemy v zahidnyh oblastjah Ukraїny (1944 – 1953 rr.): dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Kogut Petro Volodymyrovych. – L'viv, 2000. – 243 s.
13. Kononenko V. Represyva polityka radjans'koi' vlady proty seljan Podillja v kinci 40–h rr. XX st. / V. Kononenko // Naukovi zapysky Vinnyč'kogo derzh. ped. universytetu im. M. Kocjubyns'kogo. Serija: Istorija. – 2003. – Vyp.5. – S.134–137.
14. Kravchenko P. M. Ukaz 1948 roku jak zasib represyvnoi' polityky radjans'kogo rezhymu / P. M. Kravchenko // Vinnychchyna: mynule ta s'ogodennja. Krajenzavchi doslidzhennja: materialy XXVI Vinnyč'koi' nauk. istor. krajenzav. konf. (Vinnyčja, 10–11 zhovtnja 2014 r.). – Vinnyčja, 2014. – S.266–272.
15. Kul'chyc'kyj S. Chervonyj vyklyk. Istorija komunizmu v Ukraїni vid jogo narodzhennja do zagybeli / S. Kul'chyc'kyj. – Kn.3. – K.: Tempora, 2013. – 388 s.
16. Les'kiv M. M. Radjans'kyj rezhym u zahidnyh oblastjah Ukraїny (1944–1953 rr.): dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Les'kiv Mar'jana Myronivna. – L'viv, 2008. – 196 s.
17. Maljarchuk O. Totalitaryzm proty zahidnoukraїns'kogo sela: monografija / O. Maljarchuk. – Ivano–Frankivs'k: Misto NV, 2008. – 228 s.
18. Misinkevych L. L. Gromads'ki vyroky jak represyvi novacii' radjans'koi' vlady proty kolgospnogo seljanstva v 1948 roci / L. L. Misinkevych // Universytets'ki naukovi zapysky. – 2012. – №1. – S.57–64.
19. Misinkevych L. L. Represii' proty seljanstva Hmel'nychchyn jak metod pidvyshchennja produktyvnosti praci v kolgospnomu vyrobnyctvi 1948 r. / L. L. Misinkevych // Visnyk Kam'janec'–Podil's'kogo nac. un–tu im. I. Ogijenka. Ist. nauky. – 2013 – Vyp.6. – S.426–434.
20. Podkur R. Reakcija sil's'kogo naselennja na vymogu vykonannja obov'jazkovogo minimumu kolgospnogo trudodnja u povojennij URSR / R. Podkur // Ukraїna XX st.: kul'tura, ideologija, polityka. – 2011. – №16. – S.61–70.
21. Reabilitovani istorijeju. Vinnyč'ka oblast'. – Kn.1. – Vinnyčja: DP «DKF», 2006. – S.64–67.
22. Reabilitovani istorijeju. Volyns'ka oblast'. – Kn.1. – Luc'k: VAT «Volyns'ka oblasna drukarnja», 2010. – S.86–89.
23. Reabilitovani istorijeju. Zaporiz'ka oblast'. – Kn.1. – Zaporizhzhja: Dniprovs'kyj metalurg, 2004. – S.7–44.
24. Reabilitovani istorijeju. Mykolai'vs'ka oblast'. – Kn.2. – K. – Mykolai'v: Svitogljad, 2006. – S.7–78.
25. Reabilitovani istorijeju. Odes'ka oblast'. – Kn.1. – Odesa: AT «PLYSKE», 2010. – S.123–142.
26. Reabilitovani istorijeju. Poltav's'ka oblast'. – Kn.1. – Kyi'v – Poltava: ASMI, 2009. – S.315–338.
27. Reabilitovani istorijeju. Rivnens'ka oblast'. – Kn.1. – Rivne: VAT «Rivnens'ka drukarnja», 2006. – S.55–67.
28. Reabilitovani istorijeju. Rivnens'ka oblast'. – Kn.2. – Rivne: VAT «Rivnens'ka drukarnja», 2009. – S.22–24.
29. Reabilitovani istorijeju. Sums'ka oblast'. – Kn.1. – Sumy: Vydavnycho–vyrobnyche pidpryjemstvo «Mrija–1» TOV, 2005. – S.9–44.
30. Reabilitovani istorijeju. Ternopil's'ka oblast'. – Ternopil': VAT «TVPK «Zbruch», 2008. – S.13–114.
31. Reabilitovani istorijeju. Hmel'nyc'ka oblast'. – Kn.4. – Hmel'nyc'kyj: [b. v.], 2012. – S.10–26.
32. Reabilitovani istorijeju. Chernivec'ka oblast'. – Kn.2. – Chernivci: Chernivec'ka oblasna drukarnja, 2010. – S.21–27.
33. Reabilitovani istorijeju. Chernigivs'ka oblast'. – Kn.4. – Chernigiv: Vydavc' Lozovyj V. M., 2012. – S.9–22.
34. Rozhyk N. S. Zahidnoukraїns'ke selo: kolektyvizacija seljans'kyh gospodarstv (1944–1952 rr.) / N. S. Rozhyk, M. V. Sen'kiv // Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu. Serija: Istorija ta arheologija. – 2015. – T.23, Vyp.23. – S.117–125.
35. Romanjuk I. Represyva polityka derzhavy stosovno seljanstva na pochatku 1950–h rokiv / I. Romanjuk // Problemy istorii' Ukraїny: fakty, sudzhennja, poshuky. – 2002. – Vyp.7. – S.450–453.
36. Semystjaga V. Rozvytok sil's'kogo gospodarstva na Lugansshyni v pershe povojenne p'jatylyttja (istorychnyj aspekt) / V. Semystjaga // Bahmuts'kyj shljah. – 2008. – №1–2. – S.131–144.
37. Sen'kiv M. V. Kolktyvizacija zahidnoukraїns'kogo sela 40 – pochatku 50–h rr. XX st.: dys. ... d–ra ist. nauk: 07.00.01 / Sen'kiv Myhajlo Vasyl'ovych. – Donec'k, 2008. – 462 s.
38. Sen'kiv M. V. Dii' bil'shovyc'kogo rezhymu zi stvorennja social'no–politychnyh peredumov sucil'noi' kolektyvizacii' zahidnoukraїns'kogo sela (1944–1947 rr.) / M. Sen'kiv // Naukovi zapysky Nac. un–tu «Ostroz'ka akademija». Istor. nauky. – 2011. – Vyp.17. – S.178–185.
39. Sen'kiv M. V. Radjans'ki formy ta metody kolektyvizacii' zahidnoukraїns'kogo sela (1944–1952 rr.) / M. V. Sen'kiv // Naukovi praci istor. fakul'tetu Zaporiz'kogo nac. un–tu. – 2013. – Vyp.35. – S.167–173.
40. Sushyk I. V. Kolktyvizacija Volyni: nasyllja j sprotyv povojennyh rokiv / I. V. Sushyk // Ukraїns'kyj seljanyn. – 2010. – Vyp.12. – S.315–318.
41. Shytjuk M. M. Masovi represii' proty naselennja pivdnja Ukraїny v 20–50–ti roky XX stolittja / M. M. Shytjuk. – K.: Tetra, 2000. – 534 s.
42. Shytjuk M. M. Ostanij stalins'kyj udar: pisljavojeenni represii' na pivdni Ukraїny / M. Shytjuk // Problemy istorii' Ukraїny: fakty, sudzhennja, poshuky. – 2002. – Vyp.6. – S.468–489.
43. Shljahtych R. P. Teror proty zahidnoukraїns'kogo seljanstva v konteksti kolektyvizacii' v pisljavojeenne desjatylyttja / R. P. Shljahtych // Ukraїns'kyj seljanyn. – 2008. – Vyp.11. – S.349–351.

Dovbnia O. A., PhD in History, Docent, Doctoral Candidate, Institute of Ukrainian History of National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), olga.dov.2003@ukr.net

Modern national historiography of the repressive policy of the Soviet State regarding the peasantry of the Ukrainian SSR in the postwar decade

The state of coverage in the modern national historiography of the repressive policy of the Soviet State regarding the peasantry of the Ukrainian SSR during the mentioned period was analyzed. Historians focused on analyzing the forms, methods, scale, consequences of implementing the repressive policy of the Soviet state against collective farmers in the post-war period, the reactions of collective farmers, the regional aspect of repressions regarding the peasantry of the Ukrainian SSR, identified the stages, means, methods, character, and peculiarities of the agrarian policy of the Communist Party and Soviet power in the West Ukrainian region in the post-war decade. The article, based on the scientific achievements of domestic historians, devoted to this problem, shows that, despite the Famine of 1946–1947, the Soviet state solved economic problems with the help of repressions against the collective-farm peasantry, and the collective farmers suffered another economic ruin. As for the peasantry of Western Ukraine, with the help of repressions, the state simultaneously fought against the national liberation movement and solved economic problems.

Keywords: collective-farm peasantry, grain procurements, work-days, parasitic and anti-social elements, public sentences, collectivization, kulaks, sending, deportation.

* * *

УДК 624.21/8+625

Салата Г. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри соціальних комунікацій та інформаційних наук, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна, Київ), salaty@bigmir.net

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА Л. Д. ПРОСКУРЯКОВА ТА ЙОГО НАУКОВО–ТЕХНІЧНОЇ ШКОЛИ У РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ МЕХАНІКИ

Зроблена спроба окреслити внесок Л. Д. Проскуракова та його науково–технічної школи у розвиток будівельної механіки. Метою статті є відтворення основних положень Л. Д. Проскуракова у розробці теорії споруд. Методологічною основою дослідження є загальні принципи об'єктивності та історизму. Висновки роботи полягають у констатації факту про асиметрію історіографії питання.

Ключові слова: Л. Д. Проскураков, науково–технічна школа, будівельна механіка, теорія споруд, теорія пружності, історія науки і техніки.